

Onderzoek Experiment Gesloten Coffeeshopketen

Rapportage voormeting 2021

Ralph Mennes, Stijn Hoorens, Margriet van Laar

Karin Monshouwer, Marleen Olthof, Pieter Oomen, Mafalda Pardal, Sander Rigter,
Ruud Roodbeen, Irene Schoonbeek, Ben Senator

Breuer&Intraval is een onafhankelijk onderzoeks- en adviesbureau dat zich onderscheidt door de mensgerichte aanpak en sociale betrokkenheid. Het bureau voert al meer dan 30 jaar onderzoek uit naar coffeeshops, het bijbehorende beleid en hieraan gerelateerde fenomenen. Ga voor meer informatie over Breuer&Intraval naar www.breuerintraval.nl.

RAND Europe is een non-profit onderzoeksorganisatie die door middel van onderzoek en analyse helpt beleid en besluitvorming te verbeteren. Ga voor meer informatie over RAND Europe naar www.randeurope.org.

Het **Trimbos-instituut** is hét onafhankelijke kennisinstituut voor mentale gezondheid, het gebruik van alcohol, tabak en drugs en over gamen, digitale balans en gokken. Ga voor meer informatie over het Trimbos-instituut naar www.trimbos.nl.

© 2023 RAND Corporation, Breuer&Intraval en Trimbos-instituut

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbenden.

Cover: *Floor Fortunati*

Samenvatting

In dit rapport bespreken we de methoden en resultaten van de voormeting voor het onderzoek naar het Experiment Gesloten Coffeeshopketen. Tijdens dit experiment zal in tien 'interventiegemeenten' geëxperimenteerd worden met de verkoop van legaal geteelde cannabis.¹ Daarvoor krijgen enkele geselecteerde bedrijfsmatige telers van cannabis (tijdelijk) een ontheffing van de Opiumwet.

In de voormeting is de stand van zaken op het gebied van het gemeentelijke coffeeshopbeleid, het cannabisgebruik, de (gedoogde) verkoop van cannabis vanuit coffeeshops en de illegale verkoop van softdrugs in kaart gebracht. De voormeting vond plaats van september 2021 tot april 2022 en heeft betrekking op 10 interventiegemeenten (waarin de legaal geteelde cannabis zal worden geïntroduceerd) en 9 vergelijkingsgemeenten² (waar het reguliere aanbod zal blijven gelden) die deel uitmaken van het experiment (gezamenlijk de 19 'onderzoeksgemeenten'). Deze voormeting is uitgevoerd en gerapporteerd door Breuer&Intraval, RAND Europe en het Trimbos-instituut in opdracht van het Wetenschappelijk

Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC). Het onderzoek is aangevraagd door het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V) en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Methoden

In alle 19 onderzoeksgemeenten is informatie verzameld. Zo is veldwerk verricht bij de coffeeshops in deze gemeenten, waar het aantal bezoekers is geteld (in totaal 950 tellingen bij 124 coffeeshops) en enquêtes bij bezoekers zijn afgenomen (in totaal 809 bezoekersenquêtes bij 122 coffeeshops). Ook zijn foto's van de menukaarten gemaakt (bij 110 coffeeshops in 18 gemeenten) voor een analyse van de beschikbare cannabissoorten en hun prijs. Verder zijn enquêtes afgenomen bij personen die in de directe omgeving van de coffeeshops wonen of werken (388 omwonenden en mensen die in de buurt werken³ van 129 coffeeshops). Om zicht te krijgen op de illegale markt, is gebruik gemaakt

-
- 1 De tien interventiegemeenten zijn: Almere, Arnhem, Breda, Groningen, Heerlen, Hellevoetsluis, Maastricht, Nijmegen, Tilburg en Zaanstad.
 - 2 De negen vergelijkingsgemeenten zijn: Enschede, Helmond, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Roermond, Tiel, Utrecht en Zutphen.
 - 3 Hierna omwerkenden genoemd.

van een online crowdsourcing-enquête.¹ Daarbij konden respondenten zelf via een online platform anoniem informatie geven over hun recente cannabistransacties. Ook zijn politieregistraties geanalyseerd. Het gaat om cijfers van alle Nederlandse gemeenten die betrekking hebben op incidenten en misdrijven die te maken hebben met overlast in verband met alcohol/drugs, bezit harddrugs, bezit softdrugs, handel in harddrugs, handel in softdrugs, vervaardigen van harddrugs en vervaardigen van softdrugs.²

Coffeeshopbeleid

Alle gemeenten hanteren een maximumbeleid, waarbij het aantal coffeeshops het vastgestelde maximum³ niet mag overschrijden. Verder hebben alle onderzoeksgemeenten de AHOJG-criteria⁴ opgenomen in hun coffeeshopbeleid, terwijl het I-criterium⁵ bij 16 van de 19 onderzoeksgemeenten in het beleid staat. Eén van deze gemeenten handhaaft het I-criterium met hoge prioriteit, 4 doen dit met lage prioriteit en 11 handhaven dit niet actief.

Aanbod in coffeeshops

Van de 129 coffeeshops die bezocht zijn, werd in 110 shops (85%) toestemming gekregen voor het fotograferen van de menukaart. Op de 110 menukaarten stonden in totaal 3.849 items, waarvan 2.452 unieke items. Alle shops verkochten wiet. Gemiddeld stonden er 10,4 unieke wietproducten op het menu. De meest voorkomende soorten waren: White Widow, Amnesia Haze, Amnesia, Lemon Haze en Silver Haze. De gemiddelde prijs die voor een gram van de nederwietsoorten op het menu moest worden betaald, was € 10,87. De gemiddelde prijs voor een gram gruis⁶ (€ 6,36) is lager (statistisch significant) dan die van de reguliere nederwietproducten, terwijl voor een gram VS-wiet⁷ aanzienlijk meer betaald moest worden (gemiddelde prijs € 24,99).

In 108 van de 110 coffeeshops werd hasj verkocht. Gemiddeld stonden er 5,3 unieke hasjproducten op het menu. De meest voorkomende hasjsoorten waren Super Polm, Polm, Beldia, Afghaan en Zero Zero. Deze benamingen (behalve Afghaan) worden doorgaans gebruikt voor Marokkaanse

-
- 1 De data van de crowdsourcing-enquête die we in dit rapport bespreken, zijn verzameld tussen 1 september 2021 en 31 augustus 2022.
 - 2 De Opiumwet maakt onderscheid tussen soft- en harddrugs. Op lijst I staan middelen die geclassificeerd worden als harddrugs, zoals heroïne, cocaïne, amfetamine, ecstasy en GHB. Op lijst II staan middelen die geclassificeerd worden als softdrugs, zoals cannabisproducten en slaap- en kalmeringsmiddelen.
 - 3 Gemeenten die een maximumbeleid voeren, hebben in hun coffeeshopbeleid opgenomen hoeveel coffeeshops er maximaal in de gemeente gevestigd mogen worden ('het vastgestelde maximum').
 - 4 Voor de verkoop van cannabisproducten in coffeeshops wordt in Nederland een gedoogbeleid gevoerd. Er wordt niet (strafrechtelijk) opgetreden tegen coffeeshops die een gedoogvergunning of verklaring van de gemeente hebben, zolang zij zich houden aan de landelijke (AHOJG) en lokaal vastgestelde criteria. De AHOJG-criteria houden in: geen Affichering, geen Harddrugs, geen Overlast, geen verkoop aan – en toegang tot de coffeeshop voor – Jeugdigen, geen verkoop van Grote hoeveelheden (maximaal vijf gram per transactie).
 - 5 Het I-criterium stelt dat alleen inwoners van Nederland toegang hebben tot de coffeeshop en dat uitsluitend aan hen softdrugs verkocht mogen worden.
 - 6 'Gruis' betreft vaak restanten van (diverse) soorten nederwiet en wordt ook wel 'mix' of 'kleine toppen' genoemd.
 - 7 Cannabis geïmporteerd uit Noord-Amerika of aldaar veredeld.

hasjsoorten. Voor een gram van de buitenlandse hasj die op de menu's stond, moest gemiddeld € 10,78 per gram worden betaald. De prijs voor een gram nederhasj bedroeg gemiddeld € 14,37. Dit verschilde niet significant van de gemiddelde prijs per gram van de buitenlandse hasj. Gemiddeld zijn er significant meer wietproducten dan hasjproducten terug te vinden op de coffeeshopmenu's, maar er is geen verschil in de gemiddelde prijs per gram van hasj en wiet.

In 105 coffeeshops werden voorgedraaide joints verkocht. De gemiddelde coffeeshop had 6,3 unieke jointproducten op zijn menukaart staan. 30% van de coffeeshops verkocht naast joints met tabak ook joints zonder tabak. Gemiddeld stonden er 5,9 unieke jointproducten met tabak op de menu's. Dit was significant meer dan het gemiddelde aantal unieke jointproducten zonder tabak per menu: 2,1. De joints met tabak kostten gemiddeld € 4,58 per joint. Dit is minder dan de joints zonder tabak, waarvoor gemiddeld € 5,37 betaald moest worden.

In 35% van de bezochte coffeeshops werden edibles¹ verkocht. Gemiddeld hadden deze coffeeshops 3,2 unieke eetbare producten op het menu staan. Omdat het ging om een grote diversiteit aan producten, verschilde de prijs per stuk ook aanzienlijk (gemiddeld € 8,85). In 26 van de 110 coffeeshops was CBD-wiet of -hasj² te koop (23,6%). De gemiddelde prijs per gram van de CBD-producten was € 6,63.

Bezoekers van de coffeeshops: kenmerken, koopgedrag en gebruik

De tellingen van coffeeshopbezoekers bij 124 coffeeshops lieten zien dat de coffeeshops

gemiddeld zo'n 650 bezoekers per dag verwerken. Dit komt overeen met de verkoop van gemiddeld zo'n 1.300 gram cannabis per coffeeshop per dag. De meeste bezoekers kwamen vooral in de middag of avond. Naast de tellingen zijn bezoekersenquêtes afgenomen in of nabij de coffeeshop bij respondenten die voorafgaande aan de enquêtering een aankoop hadden afgerond bij de coffeeshop. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 32 jaar. Driekwart van hen had voorafgaande aan de enquêtering wiet gekocht, 20% had hasj aangeschaft en 5% had zowel wiet als hasj gekocht. In de 30 dagen voorafgaand aan de enquêtering had slechts een klein percentage (<5%) van de respondenten buiten coffeeshops (bijvoorbeeld in het illegale circuit of medicinale cannabis bij de apotheek) cannabis gekocht.

De drie belangrijkste redenen die werden gegeven voor de aanschaf van wiet en/of hasj in de coffeeshop die respondenten voorafgaande aan de enquêtering hadden bezocht, waren: 1) een gunstige en goed te bereiken locatie, 2) verkoop van hoge kwaliteit cannabis, en 3) een goede sfeer/gezelligheid/vriendelijk personeel. Gemiddeld gaven wiet kopende respondenten 19 euro uit en hasj kopende respondenten 16 euro. De meest voorkomende uitgave per transactie was € 10 voor zowel wiet als hasj.

Het merendeel van de respondenten (89%) gaf aan (heel) tevreden te zijn over de cannabis van de coffeeshop waar zij voorafgaande aan de enquêtering cannabis hadden gekocht. De respondenten die tevreden waren, noemden als reden daarvoor als reden hoofdzakelijk de hoge kwaliteit van cannabis (51%), de effecten van de cannabis (23%) en de constante kwaliteit/sterkte/hoeveelheid van de cannabis (12%). Ontevreden respondenten gaven als toelichting

1 Eetbare producten waarin cannabis is verwerkt en die niet als concentraat, olie of supplement worden verkocht.

2 Deze producten worden verondersteld geen of weinig van het psychoactieve THC te bevatten.

een wisselende kwaliteit/sterkte/hoeveelheid van de cannabis (36%), beperkte kwaliteit van de cannabis (24%) en een matige prijs-kwaliteitverhouding van de cannabis (24%).

Ruim twee derde (70%) van de respondenten die in de 30 dagen voorafgaande aan de enquêtering hasj of wiet gebruikten, deed dit op 20 dagen of meer. Het aandeel frequente gebruikers in deze meting is relatief groot ten opzichte van eerder onderzoek (zoals de Nationale Drugs Monitor 2022) onder deze doelgroep. Deze enquête geeft geen representatief beeld van alle coffeeshopbezoekers, aangezien degenen die vaak naar de coffeeshop gaan, een grotere kans hadden om uitgenodigd te worden voor deelname aan deze enquête dan andere gebruikers.

Meer dan de helft van de coffeeshopbezoekers (59%) gaf aan in de 30 dagen voorafgaande aan de enquêtering alleen wiet te hebben gebruikt; 15% meldde **meestal** wiet te hebben gebruikt. Daarnaast gaf ongeveer één op de acht coffeeshopbezoekers (13%) aan in de 30 dagen voorafgaande aan de enquêtering alleen hasj te hebben gebruikt; 5% gebruikte **meestal** hasj. Tot slot gaf 8% aan ongeveer even vaak hasj als wiet te hebben gebruikt. De overgrote meerderheid (94%) van de groep 'laatste maand gebruikers' gebruikte hasj of wiet in een joint (met tabak). Daarnaast gebruikte 1 op de 20 (5%) respondenten hasj of wiet puur als sigaret. Verder gebruikte 4% hasj of wiet in een pijpje en 3% in een 'heat-not-burn' vaporizer.¹

Ruim 8 op de 10 coffeeshopbezoekers die in de 30 dagen voorafgaande aan de enquêtering cannabis gebruikte, deed dit altijd of meestal voor recreatieve doeleinden. Op een andere

vraag antwoordde iets minder dan een kwart dat zij altijd of meestal cannabis gebruikten voor medicinale doeleinden, van wie een minderheid de cannabis op recept verstrekt kreeg.

Bijna twee derde (65%) van de coffeeshopbezoekers scoorde positief op een screener voor riskant cannabisgebruik.² Dit komt mogelijk doordat vooral frequente bezoekers zijn bevraagd. Zo gaf 8 procent van de respondenten aan in de 12 maanden voorafgaande aan de enquêtering wel eens onwel te zijn geworden of een ongeluk te hebben gehad bij of door het gebruik van cannabis. Het ging daarbij vooral om misselijkheid/overgeven (30%), het verliezen van het bewustzijn of 'out' gaan (20%) en het krijgen van een angst- of paniekaanval (18%).

Op de vraag aan respondenten of ze in de 12 maanden voorafgaande aan de enquêtering hulp hadden gezocht om te stoppen of te minderen met het gebruik van hasj of wiet, antwoordde 90% dat zij dat niet hadden gedaan. 'Hulp zoeken' omvatte doorgaans tips zoeken op internet, een beroep doen op de verslavingszorg, de huisarts of psycholoog dan wel op vrienden of familie.

Leefbaarheid rond coffeeshops

Uit de enquête onder omwonenden/omwerkenden van de coffeeshops kwam naar voren dat zij over het algemeen tevreden zijn met het wonen/werken in de buurt (88%). Twee derde (65%) van de respondenten zegt dat er weleens voorvallen in de directe omgeving van de coffeeshop voorkomen waar mensen overlast van zouden kunnen ervaren. Het gaat dan voornamelijk om verkeersoverlast, geluidsoverlast en overlast

1 Bij een 'heat-not-burn' vaporizer wordt de tabak/cannabis verwarmd tot een hoge temperatuur, maar niet verbrand. E-sigaretten vallen ook in deze categorie.

2 Riskant cannabisgebruik is gemeten aan de hand van de CAST (Cannabis Abuse Screening Test). Deze vragenlijst bestaat uit zes items waarin wordt gevraagd naar cannabisgebruik in de afgelopen 12 maanden.

door rondhangende personen. Deze voorvallen worden echter vaker niet dan wel gerelateerd aan de in de buurt gevestigde coffeeshop. Twee derde (68%) van deze respondenten meldt zelf ook daadwerkelijk overlast te ervaren van deze voorvallen. Omwonenden/omwerkenden van coffeeshops voelen zich over het algemeen veilig in de buurt: 76% gaf aan zich in de afgelopen zes maanden niet onveilig te hebben gevoeld in de buurt. Ze gaven de veiligheid gemiddeld een 7,3 als rapportcijfer.

Registratiegegevens politie

Het aantal bij de politie geregistreerde incidenten en misdrijven met betrekking tot soft- en harddrugs in de onderzoeksgemeenten is vergeleken met het gemiddelde aantal geregistreerde incidenten en misdrijven met betrekking tot soft- en harddrugs in alle overige Nederlandse gemeenten. Het aantal geregistreerde overlastincidenten en -misdrijven in verband met alcohol en/of drugs lag in de onderzoeksgemeenten aanmerkelijk hoger dan gemiddeld in de Nederlandse gemeenten. Dit kan worden verklaard doordat alle onderzoeksgemeenten een centrumfunctie vervullen in hun regio. Zij herbergen voorzieningen die ook door inwoners van omliggende gemeenten gebruikt worden. Incidenten of misdrijven die betrekking hebben op het bezit, de handel in of het vervaardigen van softdrugs kwamen zowel in de onderzoeksgemeenten als in de overige gemeenten in Nederland beperkt voor. Voor het bezit van harddrugs staan er gemiddeld meer incidenten en misdrijven geregistreerd in de onderzoeksgemeenten dan in de overige Nederlandse gemeenten. Het aantal incidenten en misdrijven in verband met de handel in of het vervaardigen van harddrugs lag relatief laag ten opzichte van de andere categorieën incidenten en misdrijven.

Illegale markt

Om zicht te krijgen op de illegale handel in softdrugs is een enquête over cannabistransacties buiten de coffeeshop uitgezet op basis van crowdsourcing met behulp van een online survey platform. Het betreft aankopen die zijn gedaan in de onderzoeksgemeenten. Hieruit bleek dat de prijs (70%), de prijs-kwaliteitverhouding (53%), het kunnen kopen van grotere hoeveelheden dan de maximum verkoophoeveelheid van vijf gram per transactie (37%) en een snelle bezorgservice (34%) de belangrijkste redenen zijn om cannabis buiten de coffeeshop te kopen. De respondenten die buiten de coffeeshop cannabis kopen, deden dit voornamelijk via een bezorgdienst of 06-dealer (40%). Verder bleek dat de respondenten voornamelijk wiet kochten (58%). Dit is aanmerkelijk meer dan het percentage respondenten dat hasj (20%) of zowel wiet als hasj kocht (22%). De meest verkochte soorten wiet en hasj kwamen grotendeels overeen met de eerder beschreven resultaten van de enquête onder coffeeshopbezoekers. Net als de coffeeshopbezoekers waren kopers op de illegale markt tevreden over het cannabisproduct dat zij buiten de coffeeshop hebben gekocht, zowel wat betreft de prijs-kwaliteitverhouding, de effecten als de smaak/geur.

Aan de respondenten is gevraagd hoeveel gram cannabis zij buiten de coffeeshop hebben gekocht. Omdat het werkelijke gewicht van de transactie kan afwijken van hetgeen de dealer vertelde, is ook gebruikt gemaakt van een fotokaart met daarop verschillende aantallen grammen cannabis. Aan de respondent is gevraagd om aan de hand van deze kaart aan te geven hoeveel gram cannabis zij hebben aangekocht. Er blijkt een aanzienlijk verschil (zonder duidelijke richting) tussen het gewicht dat ze denken gekocht te hebben en het geschatte gewicht door middel van de fotokaart. Buiten de coffeeshop

zijn kopers niet gebonden aan de maximale verkoophoeveelheid van 5 gram per transactie. Toch wordt ook op de illegale markt vaak een beperkt aantal gram per transactie gekocht. Bij respectievelijk 62% (wiet) en 70% (hasj) van de transacties ging het om minder dan 10 gram. Bij minder dan een tiende van de transacties werd meer dan 50 gram verkocht. De gemiddelde prijs van een gram wiet buiten de coffeeshop is € 7 euro, terwijl de gemiddelde prijs voor hasj € 6 bedraagt.¹

Resumerend

De 19 onderzoeksgemeenten blijken qua coffeeshopbeleid een goede afspiegeling te zijn van de ruim 100 Nederlandse gemeenten met coffeeshops; zij hanteren alle een maximumbeleid en hebben de AHOJG-criteria in het beleid opgenomen. Uit de menukaartanalyse komt naar voren dat er gemiddeld meer wiet dan hasj op de menukaarten van coffeeshops staat. Dit is in lijn met bevindingen uit eerder onderzoek dat de meerderheid van de cannabisconsumenten wiet boven hasj prefereert. Over het algemeen zijn klanten (zeer) tevreden over de cannabis

die zij kopen in de coffeeshop. Die tevredenheid betreft voornamelijk de hoge kwaliteit van het gekochte product. Bijna twee derde van de ondervraagde coffeeshopbezoekers scoort hoog op 'riskant cannabisgebruik'. Ook blijkt een relatief hoog percentage (bijna een kwart) bezoekers de cannabis altijd of meestal voor medicinale doeleinden te gebruiken. Gezondheidsincidenten door cannabisgebruik komen relatief weinig voor.

Dit onderzoek laat zien dat in de directe omgeving van de coffeeshop nauwelijks overlast wordt ervaren van de coffeeshop en/of zijn bezoekers. Dit is in overeenstemming met veel onderzoeken naar de leefbaarheid rond coffeeshops in recente jaren (zoals de Monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid). Voor personen die cannabis buiten de coffeeshop kopen, lijkt vooral de prijs en/of de prijs-kwaliteitverhouding een doorslaggevende factor om in het illegale circuit te kopen. Deze aankopen worden voornamelijk gedaan bij bezorgdiensten of 06-dealers en betreffen vaker wiet dan hasj. Over het algemeen zijn de respondenten tevreden met het product dat zij buiten de coffeeshop hebben gekocht.

1 De gemiddelde prijs die in de coffeeshops voor een gram nederwiet betaald moest worden, was € 10,87. Gruis, buitenwiet en buitenlandse wiet waren goedkoper, terwijl VS-wiet duurder was. De gemiddelde prijs in de coffeeshops voor een gram buitenlandse hasj was € 10,67. De prijs voor een gram nederhasj bedroeg gemiddeld € 14,37.